

جایگاه سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: بخش بیضاء، شهرستان سپیدان)

پگاه مریدسادات*^۱، مسلم زارع خلیلی^۲، ولی... فرهادی^۳

- ۱- استادیار گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی
- ۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی
- ۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی

پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۶/۱۵

تأیید نهایی مقاله: ۱۳۹۵/۹/۲۸

چکیده

در دو دهه اخیر مفهوم سرمایه اجتماعی به واسطه ارتباطش با مؤلفه‌های بنیادین اجتماعی شامل آگاهی، مشارکت، اعتماد، انسجام و شبکه اجتماعی در راستای توسعه پایدار جوامع به‌ویژه جوامع روستایی مورد تأکید قرار گرفته است. لذا برای رسیدن به توسعه پایدار روستایی، برخورداری از سرمایه اجتماعی از ضروریات می‌باشد. بر این اساس هدف اصلی مطالعه حاضر بر پایه تبیین نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی بخش بیضاء استوار می‌باشد. این تحقیق پیمایشی با روش توصیفی-تحلیلی و ابزار آن پرسشنامه است. جامعه آماری پژوهش، جمعیت ساکن در ۸۵ آبادی بخش بیضاء شهرستان سپیدان فارس (۳۶۷۳۷ نفر) بودند که از این میان ۲۹۹ نفر از روستاییان ساکن در ۷۷ روستای دارای جمعیت بیش از سه خانوار در بخش بیضاء، مبتنی بر فرمول کوکران، به شیوه انتساب متناسب و به صورت تصادفی ساده، به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای توصیف داده‌ها از آماره‌های میانگین، واریانس و انحراف معیار و برای تحلیل آنها از ضریب همبستگی کندال تائو بی و رگرسیون چندگانه استفاده شد. مطابق یافته‌ها ارتباط معناداری در سطح ۹۹ درصد بین سرمایه اجتماعی با توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی وجود دارد. همچنین مؤلفه‌های آگاهی، مشارکت، انسجام و اعتماد با تبیین ۸۵/۳ درصد واریانس به‌عنوان متغیرهای پیش‌بینی‌کننده توسعه پایدار روستاهای بخش بیضاء تعیین شدند.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، توسعه پایدار، سکونتگاه‌های روستایی، بخش بیضاء سپیدان.

مقدمه

اهمیت توسعه پایدار روستایی و جایگاه آن در توسعه کشورها و به ویژه در کشورهای در حال توسعه که هنوز بخش زیادی از جمعیت آنها در مناطق روستایی ساکن می‌باشند و نقش حیاتی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی کل جامعه به ویژه از طریق سهم داشتن در تولید ناخالص ملی، امنیت و سلامت غذایی جامعه، تامین مواد خام اولیه و ارتباط مستقیم با منابع طبیعی و محیط زیست و بهره‌برداری از آن دارند، بر هیچ کس پوشیده نیست. در این راستا به باور صاحب نظران امر، توسعه بیش از هر چیز در گرو برخورداری از سرمایه مناسب است. در دیدگاه سنتی مدیریت توسعه، سرمایه‌های اقتصادی، فیزیکی و انسانی به عنوان نقش آفرینان اصلی فرایند توسعه مطرح بوده‌اند. امروزه در کنار این سرمایه‌ها، جایگاه سرمایه اجتماعی، به عنوان مکمل سرمایه‌های طبیعی و انسانی، به عنوان یک اصل محوری که ارتباطی دوسویه و هم‌افزا با فرایند توسعه به طور عام و توسعه روستایی به طور خاص دارد؛ مورد تاکید قرار گرفته است. از این رو جامعه‌ای در مسیر تحقق توسعه موفق است که بتواند درک درستی از اهمیت و کارکرد سرمایه اجتماعی داشته باشد و در راستای شناخت وضعیت و توسعه این مهم گام بردارد. سرمایه اجتماعی حاصل ارزش‌ها و هنجارهای جامعه، استحکام تعهدات متقابل بین افراد و گروه‌ها و تا حدود زیادی مشارکت اجتماعی است که در چارچوب آن مولفه‌های اعتماد، انسجام، مشارکت، آگاهی و شبکه‌های اجتماعی مطرح شده‌اند. این سرمایه حافظ جامعه و گروه‌های اجتماعی در بحران‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است و می‌تواند از توقف جوامع در مرحله عقب‌ماندگی جلوگیری کرده و آن‌ها را به سمت توسعه پیش برد. بر این اساس یکی از عوامل مهم اثرگذار بر توسعه

مناطق روستایی، وجود و سطح برخورداری آنها از سرمایه اجتماعی، به ویژه آگاهی اجتماعی، انسجام و اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و توسعه شبکه‌ها و نهادهای محلی در این جوامع می‌باشد (غفاری، ۱۳۹۰؛ رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۴؛ آدام و رانسویک، ۲۰۱۳؛ ژائو، ۲۰۱۳؛ گلومسر، ۲۰۱۲). بهره‌مندی جوامع روستایی از سرمایه اجتماعی و برنامه‌ریزی اثربخش برای ارتقا روز افزون آن، با افزایش سطح آگاهی اجتماعی روستاییان، انسجام و اعتماد اجتماعی در جامعه آنها، توسعه شبکه‌های اجتماعی و بهبود مشارکت اجتماعی ایشان در اقدامات توسعه‌ای، موجب می‌شود تا جوامع روستایی به صورت موثرتر و کاراتری اهداف مشترکشان را تعقیب و محقق نمایند و با تنوع بخشی به اقتصاد روستایی، مشارکت در حوادث غیرمترقبه، توزیع بهینه منابع و امکانات، کاهش هزینه‌های تولید، افزایش بهره‌وری نیروی کار و کاهش بیکاری و حفاظت و احیای منابع طبیعی روستا نقش مهمی در توسعه پایدار مناطق روستایی ایفا نماید (بارت، ۲۰۰۸). در واقع سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک عامل انسجام بخش، نقش مهمی در تسریع و تسهیل توسعه ساختارهای شبکه محلی ایفا می‌کند که در نهایت منجر به توسعه روستایی می‌شود (ایلوارد، ۲۰۰۹) و شبکه بین سازمانی و ذی‌نفعان را قادر می‌سازد تا با استفاده از روابط موجود به بهبود دسترسی به اطلاعات مهم به عنوان یک مزیت رقابتی دست یابند (لاو و توماس، ۲۰۰۴). در این چارچوب تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی با در نظر گرفتن مباحثی از قبیل کارایی برنامه‌ریزی، حکمروایی، مشارکت مدنی، توسعه شبکه‌های مبتنی بر همکاری متقابل محلی و نظایر آن، می‌تواند بستر مناسبی برای توسعه پایدار جوامع روستایی مهیا سازد (اسنلگرو و همکاران، ۲۰۰۹). رکن الدین

توسعه‌ای، تخریب منابع طبیعی به ویژه آب و خاک (با توجه به اقتصاد غالب منطقه مبتنی بر کشاورزی)، استفاده از شیوه‌های سنتی کشاورزی و توسعه نیافتگی فناوری‌ها در راستای کشاورزی پایدار، عدم مشارکت دهی مردم در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های مربوط به خودشان، کاهش جمعیت روستاها و پیر شدن جمعیت آن‌ها از جمله مسائل توسعه‌ای است که در بررسی‌های میدانی و مشاهدات به عمل آمده از روستاهای این بخش به وضوح خودنمایی می‌نمایند. مطالعه کردوانی و نیکو (۱۳۸۵)، مسائل توسعه‌ای مرتبط با روستاهای این بخش را از منظر مدیران محلی، در ۲۹ اولویت دسته‌بندی نموده است که از این جمله می‌توان به مواردی چون فقر فرهنگی در انجام کار گروهی، ضعف مدیریت صحیح در روستا، عدم مشارکت ذی‌نفعان با دولت و مردم محلی، فناوری‌های نامناسب کشاورزی، کمبود فضای آموزشی برای جوانان، فقر مردم، بیکاری، از بین رفتن جنگل‌ها و مراتع و ... اشاره داشت. قرارگیری این بخش در زمره مناطق محروم و کمتر توسعه یافته در سند "تصویب نامه در خصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه یافته" مصوب هیات وزیران (مورخ ۱۳۸۸/۲/۲۰)، رسماً تایید کننده این مساله می‌باشد (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵). بر این اساس ضرورت توسعه پایدار روستاهای این بخش به منظور بهره‌مندی ساکنان آن از مواهب توسعه و به تبع بهبود شرایط محیطی منطقه امری غیر قابل انکار است. نظر به اینکه مناطق روستایی مختلف از شرایط متفاوتی برخوردارند لذا نمی‌توان به پیچیدن یک نسخه توسعه‌ای واحد اکتفا نمود و لازم است تا برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات توسعه متناسب با هر منطقه صورت پذیرد. لازمه این امر انجام مطالعات علمی گسترده در هر منطقه، در زمینه شناخت و تحلیل تاثیر عوامل متعددی است که در ادبیات

افتخاری و همکاران (۱۳۹۴)، در بیان اهمیت سرمایه اجتماعی و ضرورت آن در تحقق توسعه پایدار روستایی بیان می‌دارند که توسعه سرمایه اجتماعی از طریق ارتقا مشارکت مردم محلی، همبستگی اجتماعی، عضویت در انجمن‌ها و شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و باورها و نیز پیوندها و تعاملات از طریق ظرفیت‌سازی، توانمندسازی و توسعه نهادی و درچارچوب برنامه‌ریزی راهبردی مشارکتی، تعاملی و ارتباطی منجر به شکل‌گیری جامع‌های نهادگرا، غیرمتمرکز، مشارکتی، تعاملی و ارتباطی می‌شود که در نتیجه آن توسعه پایدار روستایی تحقق می‌یابد. بر این اساس سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک ابزار تئوریک بسیار مهم برای تحلیل نقش متغیرهای اجتماعی در توسعه پایدار روستایی مطرح می‌باشد. از این رو در حال حاضر توجه اندک به شناخت سرمایه اجتماعی به عنوان وسیله‌ای که روند برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار روستایی را برای متخصصان مربوطه تسهیل می‌کند و مشارکت روستاییان را در تصمیم‌گیری‌ها و اجرای برنامه‌های توسعه ارتقا می‌دهد، به‌عنوان یکی از چالش‌های پیش روی توسعه پایدار روستایی مطرح می‌باشد (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۴؛ سلمانی و همکاران، ۱۳۸۹؛ لی و همکاران، ۲۰۰۵؛ یوکویاما، ۲۰۰۶). بر این اساس شناخت وضعیت موجود سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن و جایگاهشان در توسعه جوامع مختلف روستایی، به منظور برنامه‌ریزی مناسب و متناسب، مبتنی بر ویژگی‌های زمانی و مکانی هر یک از این جوامع، برای توسعه سکونتگاه‌های روستایی امری ضروری است. در پژوهش حاضر، سکونتگاه‌های روستایی بخش بیضا در شهرستان سپیدان واقع در استان فارس، که از گذشته تا به امروز محرومیت و توسعه نیافتگی گریبانگیر آنهاست، مورد مطالعه قرار گرفتند. ضعف دسترسی مناسب به خدمات

پلی میان رشته‌های جامعه‌شناسی، اقتصاد، برنامه‌ریزی و سیاست، زمینه‌ساز مطالعات بین رشته‌ای متعددی شده است. به زعم کولمن، سرمایه اجتماعی یک کالای عمومی و دارایی جمعی است که در بلندمدت انباشته می‌شود و از طریق ارتقا کارایی و ظرفیت افراد و گروه‌ها و تسهیل هماهنگی در اقدامات در مسیر اهداف، برای دستیابی به اهداف نهایی توسعه را تسریع می‌نماید و در مقابل فقدان آن منجر به بروز محدودیت‌هایی در فرآیند توسعه در سطوح مختلف می‌شود (خان، ۲۰۱۱؛ فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۱). در سطح محلی، سرمایه اجتماعی به عنوان بخشی از دارایی‌های متعلق به جامعه محلی، به عنوان شبکه‌هایی از اعتماد، انسجام و روابط متقابل بین اعضای جامعه، مشارکت و همکاری بین آنها و میزان پذیرش تصمیمات نهادی حائز اهمیت، مطرح می‌باشد که توانایی محلی برای پاسخگویی به چالش‌ها در چارچوبی با تغییرات سریع را افزایش می‌دهد و به اعضا، برای تبدیل دارایی‌های اجتماعی خود به دارایی‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی-زیستی کمک می‌کند و می‌تواند مسیر جوامع محلی را در رسیدن به توسعه پایدار فراهم نماید (رکن الدین افتخاری، ۱۳۸۹؛ جردن و همکاران، ۲۰۱۰؛ گلومسر و همکاران، ۲۰۱۲؛ تزانسکی، ۲۰۱۳). از منظر پاتنام (۲۰۰۱)، چهار خصیصه سرمایه اجتماعی شامل (۱) وجود شبکه‌های اجتماعی، (۲) مشارکت مدنی، (۳) هویت محلی، مشارکت و تعامل با دیگر اعضای اجتماع و (۴) اعتماد، حمایت و کمک دو طرفه، می‌باشند. بنابراین سرمایه اجتماعی در نقش خرد جمعی و مسئولیت‌پذیری مدنی ظاهر می‌شود و جامعه را به چیزی بیشتر از مجموعه افراد و قابلیت‌های آن تبدیل می‌کند و با تواناسازی جوامع روستایی برای مدیریت و پاسخ به چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی به عنوان

توسعه، به عنوان عوامل اثرگذار بر توسعه پایدار جوامع معرفی شده‌اند. در این میان سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم نسبتاً نوظهور که بر توسعه پایدار جوامع تاثیر دارد، از جمله مواردی است که باید در مطالعات توسعه‌ای مناطق مختلف مورد توجه قرار گیرد تا مبتنی بر شناخت وضعیت کنونی سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن در منطقه هدف و شدت اهمیت هر یک از این مولفه‌های توسعه پایدار حال حاضر آن منطقه، برنامه‌ریزی‌های مناسب برای منطقه صورت پذیرد. بر این اساس هدف مطالعه حاضر بر پایه مطالعه وضعیت سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستاهای بخش بیضا و تعیین میزان تاثیر مولفه‌های سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار روستاهای این بخش استوار گردید. در این راستا سوالات زیر مطرح می‌باشند: (۱) سکونتگاه‌های روستایی بخش بیضا از نظر سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار در چه وضعیتی قرار دارند؟ (۲) رابطه سرمایه اجتماعی با توسعه پایدار روستاهای بخش بیضا چگونه است و کدام مولفه‌های سرمایه اجتماعی از اهمیت بالاتری برای توسعه پایدار روستاهای این بخش برخوردارند؟ بی شک توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان امر توسعه به نتایج این پژوهش و مطالعات مرتبط، در مناطق مختلف و همچنین مطالعات متعدد صورت پذیرفته در حوزه‌های مختلف توسعه، زمینه برنامه‌ریزی اثربخش‌تر برای توسعه پایدار روستایی را در چارچوب رویکردهای مشارکتی، مبتنی بر دیدگاه مردم و همچنین شرایط هر منطقه، فراهم خواهد نمود.

مبانی نظری

سرمایه اجتماعی به عنوان برون داد و درون داد توسعه (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۹) یکی از جدیدترین مفهوم‌پردازی‌های علوم اجتماعی است که به‌عنوان

تلاشی برای تضمین توسعه پایدار روستایی، عملکرد توسعه‌ای جامعه را برای یک دوره زمانی طولانی تحت تاثیر قرار می‌دهد (سچی، ۲۰۱۴؛ مونسیب و جردن، ۲۰۱۱). براین اساس بسیاری از طراحان و برنامه‌ریزان، سرمایه اجتماعی را به عنوان یک منبع با مالکیت جمعی متعلق به مناطق، بخش‌ها، شهرها، روستاها و محلات دانسته که به عنوان ابزاری مهم زمینه رفاه و توسعه‌ای همگانی، کل‌گرا و پایدار در ابعاد محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را فراهم می‌آورد. لذا سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار از جنبه‌های مختلف مکمل و مرتبط به هم معرفی شده است (رکن الدین افتخاری، ۱۳۹۴). سرمایه اجتماعی از طریق مشارکت مردم محلی (روستاییان)، همبستگی اجتماعی، عضویت در انجمن‌ها و شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و باورها و

نیز پیوندها و تعاملات از طریق ظرفیت‌سازی، توانمندسازی، نهادسازی یا توسعه نهادی و در چارچوب برنامه‌ریزی راهبردی مشارکتی، تعاملی و ارتباطی با پارادایم فضایی در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی منجر به شکل‌گیری جامع‌های نهادگرا، غیرمتمرکز، مشارکتی، تعاملی و ارتباطی همراه با عدالت فضایی می‌شود که در نتیجه آن توسعه پایدار روستایی تحقق می‌یابد. در خصوص تبیین جایگاه سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار از جمله در مناطق روستایی، در چند دهه اخیر، مطالعات زیادی انجام پذیرفته است و لذا الگوهای نظری مختلفی متشکل از ابعاد و مولفه‌های متعدد در این خصوص ارائه شده است. خان (۲۰۱۱)، در مطالعه خویش به تلخیص برخی از این موارد در کشورهای مختلف پرداخته است (جدول ۱).

جدول ۱: شاخص‌های سنجش سرمایه اجتماعی در برخی کشورها (خان، ۲۰۱۱)

کشور	شاخص‌های اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی	خصیصه‌های کلیدی رهیافت	محقق
اندونزی	تراکم عضویت؛ شاخص همگنی؛ حضور در جلسات؛ شاخص تصمیم‌گیری؛ مشارکت اعضا؛ گرایش اجتماع	تمرکز بر روی عضویت کنشگران در روابط و ساختار اجتماعی برای منافع متقابل؛ بررسی سرمایه اجتماعی در سطوح کلان، میانی و خرد	گروتارت، ۱۹۹۹
تانزانیا	اعضای گروه‌ها؛ فراوانی اعضا؛ شاخص زندگی جمعی روستا	سرمایه اجتماعی به عنوان زندگی گروهی و هنجارهای اجتماعی	نارایان و پرتیچت، ۱۹۹۷
نیوزیلند	رفتارها؛ نگرش‌ها و ارزش‌ها؛ گروه‌های جمعیتی؛ سازمان‌ها	سرمایه اجتماعی به عنوان رابطه بین کنشگران؛ اندازه‌گیری وجود رابطه اجتماعی و کیفیت آن	اسپیلبرگ، ۲۰۰۱
یونان	مشارکت داوطلبانه؛ اعتماد اجتماعی	بعد فرهنگی (اعتماد اجتماعی)؛... بعد ساختاری (عضویت در انجمن‌ها و تعهدات مدنی)	لایبراکي و پاراسکووپولوس، ۲۰۰۲
بریتانیا	مشارکت اجتماعی؛ مشارکت مدنی؛ شبکه اجتماعی؛ حمایت اجتماعی؛ تعامل؛ اعتماد	سرمایه اجتماعی شامل شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها، ادراک و گروه‌های مشترک	هارپر و کلی، ۲۰۰۳
هند	شبکه‌های اجتماعی؛ عضویت‌های گروهی؛ اعتماد در نهادها؛ اعتماد در مردم	تفاوت بین ارتباط رسمی/ نهادی شده و شبکه غیر رسمی و تفاوت بین پیوند هدفمند بین مردم با نهادها و موسسات و احساس ذهنی آن‌ها درباره پیوندشان	ونمن و همکاران، ۲۰۰۶

استرالیا	روابط انواع شبکه؛ اندازه و ظرفیت شبکه؛ شبکه‌های محلی و جهانی؛ شبکه‌های باز و بسته؛ شبکه‌های متراکم و پراکنده؛ شبکه‌های همگن و ناهمگن؛ روابط عمودی و افقی شبکه؛ اعتماد؛ تعامل	اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی مبتنی بر دو بعد هسته‌ای آن: <ul style="list-style-type: none"> • ساختار روابط شبکه اجتماعی؛ • کیفیت روابط-هنجار اجتماعی 	استون، ۲۰۱۱
----------	--	---	-------------

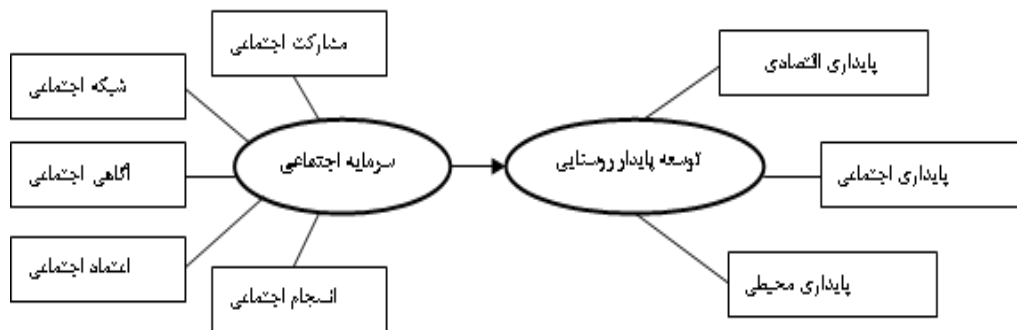
مقاله‌ای با عنوان "سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی در بریتانیا" به بررسی سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی غیر رسمی از طریق پانل خانوارها به منظور مفهوم‌سازی و اندازه‌گیری سه نوع سرمایه اجتماعی شامل همبستگی همسایه‌ها، شبکه اجتماعی و مشارکت مدنی پرداخته‌اند. ایشان همچنین تحلیل تاثیر عوامل اجتماعی-فرهنگی سه نوع سرمایه بر اعتماد اجتماعی را انجام داده‌اند. مبتنی بر یافته‌های این پژوهش شرایط اجتماعی و فرهنگی باعث ارتقا سرمایه اجتماعی می‌شود. ایشان همچنین دریافتند سرمایه اجتماعی بر شرایط اجتماعی-فرهنگی افراد تاثیر دارد و ضمناً شبکه‌های اجتماعی غیر رسمی به ویژه داشتن ارتباط مناسب با همسایگان در مقایسه با عضویت در نهادهای مدنی رسمی تاثیر بیشتری بر ارتقای اعتماد افراد داشته است. یوکویاما (۲۰۰۶)، در مطالعه‌ای با عنوان "پتانسیل سرمایه اجتماعی برای توسعه جوامع: آموزه‌های حاصله و چالش‌های پیش رو" به بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رفاه از طریق تسهیل فعالیت‌های جمعی در جوامع روستایی ۱۰ کشور شامل ژاپن، تایوان، مالزی، تایلند، اندونزی، هند، ایران و ... پرداخته است. وی سرمایه اجتماعی را در مفهومی گسترده مشتمل بر نهادها، ارتباطات، نگرش‌ها و ارزش‌هایی که تعامل میان مردم را هدایت می‌کند و در توسعه اقتصادی و اجتماعی نقش می‌آفریند، مورد توجه قرار داده است. از منظر وی سه نوع تاثیرات سرمایه اجتماعی شامل افزایش دسترسی به اطلاعات و کاهش هزینه آن، تسهیل تصمیم و عمل جمعی و کاهش

در این چارچوب مطالعات دیگری انجام شده است که در ادامه برخی از آنها مطرح شده است. پاتنام (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای تحت عنوان "سرمایه اجتماعی: سنجش و پیامدها" به تعریف، اندازه‌گیری و معرفی برخی از شواهد پیامدهای سرمایه اجتماعی پرداخته است. وی مجموعه‌ای از شاخص‌ها چون عضویت رسمی و مشارکت در بسیاری از شکل‌های متفاوت شبکه‌های غیررسمی، اعتماد اجتماعی و مشارکت را در قالب مولفه‌های اعتماد اجتماعی، مشارکت و شبکه‌ها مطرح نموده است (پاتنام، ۲۰۰۱). در سند تهیه شده برای اقدام بانک جهانی، در خصوص سنجش سرمایه اجتماعی در سطح خانوار، چهارچوب مفهومی متشکل از شش بعد برای سرمایه اجتماعی ارائه شده است. این ابعاد شامل گروه‌ها و شبکه‌ها (ماهیت و گستره شبکه-هایی که اعضای خانوار در آن مشارکت دارند)؛ اعتماد و انسجام (اعتماد به همسایگان، تامین کنندگان کلیدی خدمات، غریبه‌ها)؛ فعالیت‌های جمعی و تعاونی (فعالیت اعضای خانوار با سایر افراد جامعه در پروژه‌ها و یا واکنش در برابر بحران‌ها)؛ اطلاعات و ارتباطات (دسترسی به اطلاعات، ارتباطات و زیرساخت‌ها)؛ انسجام اجتماعی (اشکال تعاملات اجتماعی روزمره)؛ توانمندسازی و اقدامات سیاسی (گستره کنترل اعضای خانوار بر نهادها و اقداماتی که مستقیماً بر رفاه ایشان تاثیر دارد، احساس خوشبختی اعضای خانوار، ظرفیت تاثیر-گذاری بر وقایع محلی و در سطحی وسیع‌تر بروندهای سیاسی) می‌باشند (گروتارت و همکاران، ۲۰۰۴). لی و همکاران (۲۰۰۵)، در

موجب افزایش توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی آنان بوده است. میری و همکاران (۱۳۸۹)، در مطالعه خود مبتنی بر شاخص‌های اعتماد، مشارکت و شبکه‌ها، به وجود رابطه معنادار بین سرمایه اجتماعی و توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه خود پی بردند. فراهانی و همکاران (۱۳۹۱)، در مطالعه‌ای با عنوان "ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی با تاکید بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: دهستان مشهد میقان شهرستان اراک)" در ارتباط با سنجش سرمایه اجتماعی، سه شاخص اعتماد، مشارکت و شبکه‌ها را مدنظر قرار داده‌اند. مبتنی بر یافته‌های ایشان بین افزایش سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی رابطه وجود دارد و مولفه انسجام اجتماعی بیشترین تاثیر را بر آن داشته است. فراهانی و همکاران (۱۳۹۲)، در مطالعه‌ای با عنوان "ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی، مطالعه موردی؛ دهستان مشهد میقان شهرستان اراک" دریافتند بین افزایش سرمایه اجتماعی و بالا رفتن توسعه روستایی رابطه- ای کاملاً مثبت و معنادار وجود دارد و با افزایش سرمایه اجتماعی بین پاسخگویان، توسعه روستایی به ویژه در ابعاد اجتماعی و کالبدی تحول بیشتری را نشان می‌دهد. رکن الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۴)، مبتنی بر برخی تجارب جهانی و سیاست-ها و برنامه‌ریزی‌های توسعه انجام شده، مدل سرمایه اجتماعی متشکل از ۸ مولفه، از جمله سازماندهی دانش و آگاهی روستاییان، انسجام و همبستگی اجتماعی جوامع روستایی، عضویت در انجمن‌ها، سازمان‌ها و نهادهای محلی و ... و همچنین الگویی در چارچوب رویکرد سیستمی که برخی از دروندادهای آن اعتماد، مشارکت، هنجارها و باورها و پیوندها و تعاملات بوده و طی فرایند ظرفیت‌سازی، توانمندسازی، نهادسازی و برنامه-ریزی به ارتقا شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و

رفتارهای فرصت طلبانه اعضای جامعه می‌باشد. متغیرهای وابسته به عنوان شاخص‌های رفاه در سطح فردی در این مطالعه شامل بهره‌وری کشاورزی (عملکرد، فروش ناخالص سرانه، درآمد یا هزینه، وضعیت سلامت و جنسیت می‌باشند. شاخص‌های اجتماع محور برای توضیح سرمایه اجتماعی در این مطالعه بیشتر مرتبط با تلاش‌های توسعه‌ای نظیر عملکرد فعالیت‌های مختلف جامعه (کشاورزی، مدیریت آبیاری، نگهداری جاده، تبادل اجتماعی شهر-روستا، کسب و کارهای کشاورزی روستا محور)، عملکرد برنامه‌های دولت و وضعیت توسعه روستا بودند. نوملا و همکاران (۲۰۰۸) در مطالعه خود، درخصوص رابطه ترکیب مشارکت اجتماعی و اعتماد (سرمایه اجتماعی) با امتیازی که افراد مسن در نواحی شهری و روستایی فنلاند به سلامت خود می‌دادند به این نتیجه دست یافتند که گروهی که سرمایه اجتماعی بالاتری دارند، از سطح سلامت بالاتری برخوردارند. انتیکو ماجکوسکی (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای تطبیقی در مورد نقش سرمایه اجتماعی در توسعه اقتصادی و کارافرینی اجتماعی جامعه، برای تعیین جایگاه سرمایه اجتماعی در دستیابی به ماموریت‌های سازمانی، سه مولفه شبکه‌ها، اعتماد و تعامل را برای سنجش سرمایه اجتماعی مورد توجه قرار داده است. مبتنی بر یافته‌های وی شبکه باعث تسهیل تغییرات اجتماعی می‌شود. همچنین قویتر بودن حس اعتماد در افزایش کسب منابع مالی، فیزیکی و دانش بنیان توسط شبکه‌ها تاثیر داشته است. میترا و کاندو (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای با هدف ارزیابی توانمندسازی زنان بنگال غربی از طریق ایجاد سرمایه اجتماعی، دریافتند سرمایه اجتماعی به-عنوان یکی از مولفه‌های اصلی توانمندسازی زنان مطرح می‌باشد. نتایج یافته‌های این مطالعه دلالت بر آن داشت که عضویت در گروه‌های خودیار زنان

ابعاد منفی (کمتر از حد مطلوب) ارزیابی شده است و بین ابعاد اعتماد و مشارکت و توسعه پایدار روستایی رابطه مثبت، بین بعد نهادهای محلی و توسعه پایدار روستایی رابطه منفی و بین بعد انسجام اجتماعی و توسعه پایدار رابطه‌ای وجود ندارد. در نهایت بر اساس مبانی نظری و ادبیات کاوی موضوع، مدل مفهومی پژوهش حاضر در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی جایگاه سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار روستایی

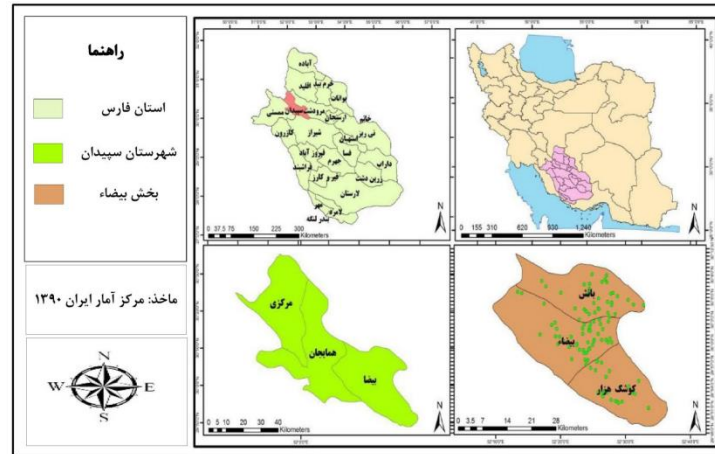
۱۳۸۵). این بخش دارای سه دهستان به نام‌های بانس، بیضاء (مرکزی) و کوشک هزار است که بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ مرکز آمار ایران، تعداد آبادی‌های در این بخش ۸۵ پارچه است که بیش از ۳۷ درصد آبادی‌های شهرستان را شامل می‌شود. از این میان این آبادی‌ها، ۷۷ روستا دارای سکونت می‌باشند. همچنین جمعیت این بخش ۳۶۷۳۷ نفر بوده است که ۴۱٫۱ درصد از جمعیت شهرستان سپیدان را شامل می‌شود. از این میان ۱۸۶۷۸ نفر (۵۰٫۸۴ درصد) مرد و ۱۸۰۵۹ نفر (۴۹٫۱۶ درصد) زن می‌باشد. تعداد خانوار در این بخش برابر با ۱۰۲۵۷ خانوار می‌باشد. به لحاظ وضعیت اشتغال بخش بیضاء در سال ۱۳۹۰ دارای ۶۲۳۱ نفر شاغل در بخش کشاورزی، صنعت و خدمات بوده است. که بیشترین ایشان در بخش

محدوده مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه در پژوهش حاضر، بخش بیضاء واقع در جنوب شرقی شهرستان سپیدان در استان فارس می‌باشد. از نظر موقعیت جغرافیایی بخش بیضاء در عرض جغرافیایی $29^{\circ} 48'$ تا $30^{\circ} 15' 48''$ شمالی و طول جغرافیایی $30^{\circ} 52' 52''$ تا $37^{\circ} 52' 52''$ شرقی قرار دارد. مرکز بخش بیضاء، شهر هرابال بوده که از مرکز شهرستان یکصد کیلومتر فاصله دارد و این درحالی است که فاصله مرکز بخش تا مرکز استان، شهر شیراز، ۴۵ کیلومتر است. این بخش دشت نسبتاً وسیعی است که از طرف شمال، جنوب و غرب توسط ارتفاعات محصور شده و شرق آن به دشت مروودشت متصل است. مساحت این بخش ۹۲۴ کیلومتر مربع است که برابر با ۳۴/۸۸ درصد از مساحت شهرستان است (کردوانی و نیکو،

خدمات اشتغال داشته‌اند (مرکز آمار ایران، شناسنامه آبادی‌های کشور، استان فارس، ۱۳۹۰) (شکل ۲).

کشاورزی شاغل بوده‌اند. به طوری که در بخش‌های مختلف اقتصاد، ۴۰۵۷ نفر در بخش کشاورزی، ۱۲۴۹ نفر در بخش صنعت و ۹۲۵ نفر در بخش

شکل ۲: موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

مواد و روش‌ها

انتخاب شدند تا شانس انتخاب برابر برای همه افراد وجود داشته باشد. به منظور سنجش‌پذیر نمودن مفاهیم سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی، مبتنی بر واکاوی اسنادی، سرمایه اجتماعی با ۵ مولفه (آگاهی اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی) و ۴۵ شاخص و توسعه پایدار روستایی در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی با ۴۶ شاخص تعریف عملیاتی شدند که این ابعاد و مولفه‌ها و تعداد شاخص‌های مرتبط با هر یک از آنها در جدول ۲ آمده است. ابزار پژوهش حاضر پرسشنامه‌ای در قالب طیف لیکرت (۱) بسیار کم، (۲) کم، (۳) متوسط، (۴) زیاد، (۵) بسیار زیاد) بوده است که برای شاخص‌های منفی از کدگذاری معکوس (۵) بسیار کم، (۴) کم، (۳) متوسط، (۲) زیاد، (۱) بسیار زیاد) استفاده شد.

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، به لحاظ بازه زمانی تک مقطعی و مبتنی بر بهره‌گیری از روش توصیفی- تحلیلی بوده و به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از بررسی‌های اسنادی و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه جمعیت ساکن در ۸۵ آبادی در بخش بیضا هستند که مبتنی بر سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، دارای ۳۶۷۳۷ نفر جمعیت می‌باشند. تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران (منصوهر، ۱۳۸۲)، مبتنی بر تکمیل ۳۰ پرسشنامه به‌عنوان پیش‌آزمون و واریانس حاصله برابر با ۰/۶۵ محاسبه و پس از گرد کردن اعشارها به سمت بالا، تعداد آن ۲۹۹ نفر تعیین شد. در انتخاب روستاها همه ۷۷ روستای دارای سکونت بیش از سه خانوار در بخش بیضا مورد مطالعه قرار گرفتند و تعداد افراد نمونه در روستاها مبتنی بر روش انتساب متناسب و به صورت تصادفی ساده،

جدول ۲: مولفه‌ها/ابعاد و شاخص‌های سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی

مفهوم	مولفه/بعد	شاخص
سرمایه اجتماعی	آگاهی اجتماعی	۱- میزان آگاهی از حقوق فردی (حق تصرف در دارایی خود)، ۲- میزان آگاهی از حقوق اجتماعی (حق زندگی در محیطی سالم)، ۳- میزان آگاهی از وظایف سازمان‌های دولتی و غیر دولتی، ۴- میزان آگاهی از مزایای مشارکت در جامعه، ۵- میزان آگاهی از فعالیت‌های مذهبی، اجتماعی و خیریه در روستا
	مشارکت اجتماعی	۱- میزان مشارکت در فعالیت‌های خیریه روستا، ۲- میزان مشارکت در برنامه‌های تسهیل‌گری - ترویجی، ۳- میزان مشارکت در پروژه‌های عمرانی روستا از طریق ارائه کمک‌های مالی، ۴- میزان مشارکت در پروژه‌های عمرانی روستا از طریق ارائه کمک‌های غیرمالی، ۵- میزان آمادگی جهت مشارکت در امور روستا بدون دریافت دستمزد، ۶- میزان مشارکت در حفظ و سالم‌سازی محیط روستا، ۷- میزان مشارکت در تصمیم‌گیری‌های محلی با ارائه کمک فکری، ۸- میزان مشارکت عملی در امور روستا بدون دریافت دستمزد
توسعه پایدار	شبکه اجتماعی	۱- میزان رفت و آمد با آشنایان نزدیک (خانواده و اقوام و دوستان)، ۲- میزان رفت و آمد با همسایگان، ۳- میزان عضویت در گروه آشنایان برای تامین نیازهای مالی یکدیگر (صندوق‌های قرض الحسنه دوستانه غیر رسمی)، ۴- میزان راهنمایی اعضای خانواده هنگام نزاع و دعوا از سوی افراد دیگر، ۵- میزان شرکت در جلسه‌های نهادهای روستایی (بسیج، شورا، انجمن اولیا)، ۶- میزان مشارکت در انتخابات (به ویژه شورای اسلامی روستا)، ۷- میزان ارتباط و تعامل با مروجان و تسهیل‌گران کشاورزی، ۸- میزان ارتباط و تعامل با شورا، ۹- میزان ارتباط و تعامل با دهیاری
	انسجام اجتماعی	۱- میزان نبود اختلاف، درگیری و نزاع در روستا، ۲- میزان همدلی میان مردم روستا، ۳- میزان نبود چند دستگی و اختلاف بین طایفه‌ای، ۴- میزان احترام مردم روستا به یکدیگر، ۵- میزان احترام مردم روستا به ریش سفید، ۶- میزان احترام مردم روستا به اعضای شورا، ۷- میزان احترام مردم روستا به دهیار، ۸- میزان همبستگی و کمک به یکدیگر در مواقع مشکل و گرفتاری
توسعه پایدار	اعتماد اجتماعی	۱- میزان اعتماد به آشنایان نزدیک (خانواده و اقوام و دوستان)، ۲- میزان اعتماد به همسایگان، ۳- میزان اعتماد به عموم مردم روستا، ۴- میزان اعتماد به مسافران (گردشگران روستا) ۵- میزان اعتماد به مهاجرین وارد شده به روستا، ۶- میزان اعتماد به غریبه‌ها، ۷- میزان اعتماد به اخبار و اطلاعات ارائه شده از رسانه ملی (رادیو و تلویزیون)، ۸- میزان اعتماد به دولت، ۹- میزان اعتماد به شورای اسلامی روستا، ۱۰- میزان اعتماد به شورای حل اختلاف، ۱۱- میزان اعتماد به دهیاری، ۱۲- میزان اعتماد به شرکت تعاونی روستایی، ۱۳- میزان اعتماد به نهادهای اجتماعی روستا (بسیج، هیات‌امنا مسجد و...)، ۱۴- میزان تمایل به ضمانت مالی دوستان و خویشان، ۱۵- میزان رضایت از روستای محل زندگی خود
	اقتصادی	۱- وضعیت عملکرد تولید محصولات کشاورزی غالب، ۲- وضعیت سرمایه‌گذاری روستاییان در فعالیت‌های کشاورزی، ۳- وضعیت سرمایه‌گذاری روستاییان در صنایع تبدیلی کشاورزی، ۴- وضعیت سرمایه‌گذاری روستاییان در صنایع تبدیلی کشاورزی، ۵- وضعیت بهره‌مندی روستاییان از بیمه محصولات کشاورزی، ۶- وضعیت بهره‌مندی روستاییان از منابع درآمدی غیرکشاورزی، ۷- وضعیت بهره‌مندی روستاییان از وام و تسهیلات کشاورزی، ۸- وضعیت اشتغال روستاییان در روستای محل سکونت، ۹- وضعیت ثبات و امنیت درآمد روستاییان، ۱۰- وضعیت فعالیت زنان در فعالیت‌های کشاورزی، ۱۱- وضعیت فعالیت زنان در فعالیت‌های غیرکشاورزی، ۱۲- میزان خرد بودن قطعات اراضی زراعی روستاییان (منفی)، ۱۳- میزان مناسب بودن تعداد دام‌های روستاییان با هدف تولید برای بازار، ۱۴- میزان مناسب بودن مساحت اراضی کشاورزی تحت مالکیت روستاییان با هدف تولید برای بازار، ۱۵- وضعیت بهره‌مندی روستاییان از فناوری‌های کشاورزی (سیستم‌های آبیاری نوین؛ ماشین آلات جدید؛ ابزار مبارزه بیولوژیک ...)، ۱۶- وضعیت کیفیت (سالم و نو بودن؛ به روز بودن) فناوری‌های کشاورزی در دسترس روستاییان

اجتماعی	<p>۱- وضعیت دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی در روستا، ۲- وضعیت دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی در روستا، ۳- وضعیت دسترسی به آموزش‌های عمومی پایه (دبستان و راهنمایی)، ۴- وضعیت دسترسی به دبیرستان در روستا، ۵- وضعیت دسترسی به آب آشامیدنی سالم در روستا، ۶- وضعیت دسترسی به خدمات ارتباطی (تلفن، تلفن همراه، اینترنت)، ۷- وضعیت دسترسی به آموزش‌های ترویجی، ۸- وضعیت دسترسی مناسب روستاییان برای تامین آسان مایحتاج روزانه زندگی خود در روستا، ۹- وضعیت همکاری با مسوولین محلی در انجام امور روستا، ۱۰- وضعیت همکاری با سایر مردم روستا برای انجام امور روستای محل سکونت، ۱۱- وضعیت بهره‌مندی روستاییان از بیمه درمانی روستایی، ۱۲- میزان تمایل روستاییان برای مهاجرت به شهر، ۱۳- میزان اهمیت‌دهی روستاییان به حفظ منابع برای آینده، ۱۴- میزان مداخله گری روستاییان در تصمیم‌گیری‌های روستا، ۱۵- میزان احساس رضایت کلی روستاییان از زندگی در روستا، ۱۶- وضعیت امنیت انتظامی در روستا (نبود سرقت، جرم و جنایت)</p>
محیطی	<p>۱- وضعیت به کارگیری روش‌های تلفیقی مبارزه با آفات توسط روستاییان، ۲- میزان بکارگیری روش‌های مبارزه شیمیایی با آفات و بیماری‌ها در مزارع (منفی)، ۳- میزان مصرف کودهای شیمیایی توسط روستاییان برای تقویت خاک اراضی کشاورزی (منفی)، ۴- وضعیت رعایت زمان‌بندی بهینه برای مبارزه شیمیایی با آفات توسط روستاییان، ۵- میزان تبدیل اراضی منابع طبیعی (مزارع و جنگل‌ها) به زمین‌های کشاورزی/باغ (منفی)، ۶- اهمیت‌دهی روستاییان به بهداشت عمومی روستا به لحاظ جمع‌آوری بهداشتی زباله، ۷- وضعیت روستا از نظر بهره‌مندی و توسعه فضای سبز، ۸- وضعیت روستا از نظر چشم‌انداز روستایی و زیباسازی محیط، ۹- اهمیت‌دهی روستاییان به پرهیز از آلودگی منابع آب روستا، ۱۰- اهمیت‌دهی روستاییان به پرهیز از اقدامات موثر بر آلودگی و فرسایش خاک (شخم بی‌رویه؛ مصرف بی‌رویه کودها و سموم شیمیایی و...)، ۱۱- اهمیت‌دهی روستاییان به حفظ گونه‌های گیاهی قلمرو روستا، ۱۲- اهمیت‌دهی روستاییان به حفظ گونه‌های جانوری قلمرو روستا و حفاظت از آنها در برابر حوادث، ۱۳- وضعیت روستا از نظر مقاوم‌سازی مسکن روستایی، ۱۴- وضعیت روستا از نظر لایروبی جوی‌ها و نهرها.</p>

منبع: رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۴؛ فرجی سبکیار و همکاران، ۱۳۹۴؛ عنابستانی، ۱۳۹۳؛ مریدسادات، ۱۳۹۳؛ رضایی و زارعی، ۱۳۹۳؛ خانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ خوش فر و همکاران، ۱۳۹۲؛ فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۱؛ میری و همکاران، ۱۳۸۹؛ زنانی و همکاران، ۱۳۸۵؛ پاتنام، ۲۰۰۱؛ گروتارت و همکاران، ۲۰۰۴؛ لی و همکاران، ۲۰۰۵؛ خان، ۲۰۱۱؛ عیسی نژاد، ۲۰۱۴.

روایی صوری (اعتبار) ابزار پژوهش، مبتنی بر نظرات خبرگان امر (۱۲ نفر از اساتید دانشگاه و دانشجویان دکتری ذی‌ربط) و پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از ابعاد و مولفه های توسعه پایدار و سرمایه اجتماعی، با در نظر گرفتن مجموع شاخص‌های آنها که در جدول ۲ آمده است، برای ۳۰ پرسش‌نامه اولیه مورد تایید واقع شد (جدول ۳).

جدول ۳: مقدار ضریب آلفای کرونباخ در راستای تعیین پایایی ابزار پژوهش

مفهوم	توسعه پایدار			سرمایه اجتماعی		
	اقتصادی	اجتماعی	محیطی	مشارکت اجتماعی	اعتماد اجتماعی	انسجام اجتماعی
بعد/مولفه	۰/۸۳۶	۰/۸۸۹	۰/۷۴۸	۰/۷۰۸	۰/۷۰۶	۰/۷۶۸
مقدار آلفا	۰/۸۳۶	۰/۸۸۹	۰/۷۴۸	۰/۷۰۸	۰/۷۰۶	۰/۷۶۸

بحث و نتایج

مطابق یافته‌های توصیفی پژوهش حاضر، از مجموع ۲۹۹ نفر پاسخگو، ۶۲/۲ نفر مرد و ۳۷/۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهد که به لحاظ سنی کم‌ترین فراوانی برابر با ۳۵ نفر (۱۱/۶ درصد) در رده سنی ۱۵-۲۰ سال و بیشترین آنها معادل ۱۱۲ نفر (۳۷/۵ درصد) در گروه سنی بالاتر از ۴۰ سال قرار دارند.

از لحاظ وضعیت تحصیلات بیشترین فراوانی (۷۳ نفر) مربوط به افرادی در سطح بی‌سواد و ابتدایی و کم‌ترین آن (۶ نفر) مربوط به طبقه فوق‌لیسانس و بالاتر بود. همچنین وضعیت شغلی پاسخگویان بیانگر آن است که کشاورزان از بیشترین فراوانی (۸۹ نفر) معادل ۲۹/۸ درصد برخوردار بودند (جدول ۴).

جدول ۴: فراوانی و درصد تحصیلات و شغل پاسخگویان

درصد	فراوانی	ویژگی	
۲۴/۴	۷۳	بی‌سواد و ابتدایی	
۲۱/۷	۶۵	راهنمایی	
۲۰/۷	۶۲	دبیرستان	
۲۰/۱	۶۰	فوق‌دیپلم	
۱۱/۰	۳۳	لیسانس	
۲/۰	۶	فوق‌لیسانس و بالاتر	
۲۹/۸	۸۹	کشاورز	
۲۳/۴	۷۰	دامدار	
۲۱/۴	۶۴	مشاغل خدماتی	
۱۰/۷	۳۲	مشاغل اداری	
۸/۰	۲۴	بازنشسته	
۶/۷	۲۰	سایر موارد	

یافته‌های پژوهش در خصوص وضعیت مولفه‌های سرمایه اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه، از منظر پاسخگویان، بیانگر آن است که مولفه آگاهی اجتماعی کمترین میانگین معادل ۱/۴۴ و شبکه اجتماعی بیشترین میانگین برابر با ۳/۷۰ را داشته و از وضعیت بهتری در مقایسه با سایر مولفه‌ها برخوردار بوده است. در همین راستا، در میان ابعاد توسعه پایدار روستایی بعد محیطی بیشترین میانگین برابر با ۲/۰۵ و بعد اقتصادی کم‌ترین میانگین معادل ۱/۵۹ را داشته است. البته اگر چه

بعد محیطی نسبت به دو بعد دیگر در وضعیت بهتری ارزیابی شده است با این حال همچنان در سطح پایینی قرار دارد. یافته‌های درج شده در جدول ۵ بیانگر آن است که وضعیت کلی سرمایه اجتماعی در روستاهای بخش بیضا، با میانگین ۲/۰۱ پایین‌تر از حد متوسط و در سطح ضعیفی قرار دارد و به همین ترتیب توسعه پایدار روستایی در بخش بیضا با میانگین ۱/۷۸ نیز در وضعیت نامساعدی قرار دارد (جدول ۵).

جدول ۵: آماره‌های توصیفی سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی در روستاهای مورد مطالعه

مفهوم	میانگین	انحراف معیار
سرمایه اجتماعی	۲/۰۱	۰/۴۸۴
توسعه پایدار روستایی	۱/۷۸	۰/۳۷۲

به منظور انتخاب آزمون‌های مناسب برای تحلیل یافته‌ها، آزمون کولموگروف اسمیرنوف مورد استفاده قرار گرفت که نتایج حاصله برای هر دو متغیر سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار و ابعاد و مولفه‌های آن، نشان داد که این آزمون در تمامی موارد در سطح ۵ درصد معنادار بوده و بدین لحاظ توزیع نرمال نیست و لازم است تا جهت تحلیل از آماره-های ناپارامتریک استفاده گردد (جداول ۶ و ۷).

جدول ۶: آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌های متغیر سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن

متغیر	سرمایه اجتماعی	آگاهی	مشارکت	اعتماد	انسجام	شبکه
میانگین	۲,۰۱	۱,۴۴	۱,۵۵	۱,۷۴	۱,۶۴	۳,۷۰
انحراف معیار	۰,۳۳	۰,۴۹	۰,۴۹	۰,۳۸	۰,۴۷	۰,۶۱
Z کولموگروف اسمیرنوف	۱,۷۹	۳,۲۱	۲,۴۴	۱,۹۶	۱,۷۸	۱,۵۲
sig	۰,۰۰۳	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۱	۰,۰۰۳	۰,۰۲۰

جدول ۷: آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌های متغیر توسعه پایدار و ابعاد آن

متغیر	توسعه پایدار	اقتصادی	اجتماعی	محیطی
میانگین	۱,۷۸	۱,۵۹	۱,۷۰	۲,۰۵
انحراف معیار	۰,۳۴	۰,۳۵	۰,۳۵	۰,۲۶
Z کولموگروف اسمیرنوف	۲,۹۶	۲,۹۱	۲,۹۱	۲,۳۳
sig	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰

بیضا است. لذا با ارتقا سطح این مولفه‌ها توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه افزایش خواهد یافت. در عین حال بین مولفه شبکه اجتماعی با توسعه پایدار روستاهای مورد مطالعه رابطه‌ای مشاهده نشد (جدول ۸).

نتایج حاصل از تحلیل رابطه بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستاهای مورد مطالعه، حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹ درصد بین مولفه‌های آگاهی، مشارکت، اعتماد و انسجام اجتماعی با توسعه پایدار روستاهای بخش

جدول ۸: رابطه بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی با توسعه پایدار روستایی در بخش بیضا

وجود رابطه	Kendal's tau-b		انحراف معیار	میانگین	متغیر وابسته	متغیر مستقل
	معناداری	ضریب همبستگی				
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۵۸۸	۰/۴۹	۱/۴۴	توسعه پایدار روستایی	آگاهی اجتماعی
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۵۲۰	۰/۴۸	۱/۵۵		مشارکت اجتماعی
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۴۸۳	۰/۳۸	۱/۷۴		اعتماد اجتماعی
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۵۱۹	۰/۴۷	۱/۶۴		انسجام اجتماعی
ندارد	۰/۱۸۷	-۰/۰۳۵	۰/۶۱	۳/۷۰		شبکه اجتماعی

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

است. از این رو با ارتقا سطح سرمایه اجتماعی سطح پایداری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی روستاهای مورد مطالعه بهبود خواهد یافت (جدول ۹)

در همین راستا، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار روستاهای مورد مطالعه، دلالت بر وجود رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹ درصد بین سرمایه اجتماعی و ابعاد اقتصادی و اجتماعی و محیطی توسعه پایدار داشته

جدول ۹: رابطه بین ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی و کالبدی توسعه پایدار روستایی با سرمایه اجتماعی در بخش بیضا

وجود رابطه	Kendal's tau-b		انحراف معیار	میانگین	متغیر وابسته	متغیر مستقل
	معناداری	ضریب همبستگی				
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۴۸۴	۰/۳۵	۱/۵۹	پایداری اقتصادی	سرمایه اجتماعی
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۵۱۲	۰/۴۹	۱/۷۰	پایداری اجتماعی	
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۴۴۹	۰/۲۸	۲/۰۵	پایداری محیطی	

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

۱۰). بر این اساس با ارتقا سطح سرمایه اجتماعی در این روستاها، پایداری این سکونتگاه‌ها ارتقا خواهد یافت.

در همین چارچوب، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه در بخش بیضا نشان از وجود رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹ درصد داشت (جدول

جدول ۱۰: رابطه بین سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی در بخش بیضا

وجود رابطه	Kendal's tau-b		انحراف معیار	میانگین	متغیر وابسته	متغیر مستقل
	معناداری	ضریب همبستگی				
دارد	۰/۰۰۰	** ۰/۵۲۷	۰/۳۴	۱/۹۰	توسعه پایدار روستایی	سرمایه اجتماعی

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

می‌باشد و بیانگر آن است که سرمایه اجتماعی تغییرات در سطح توسعه یافتگی روستاها را تبیین می‌نماید. در این خصوص یافته‌های جدول ۱۱ بیانگر همبستگی بالا به میزان ۰/۹۲۴ بین متغیرهای مستقل و وابسته بوده و همچنین بر اساس ضریب تعیین، ۸۵/۳ درصد از واریانس توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه توسط سرمایه اجتماعی تبیین می‌شود.

به منظور تحلیل و پیش‌بینی وضعیت تاثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی بخش بیضا و مشخص نمودن مولفه‌های اصلی اثرگذار، از آزمون رگرسیون چندگانه توام استفاده شد. نتایج درج شده در جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲، نشان‌دهنده تاثیرگذاری مولفه‌های سرمایه اجتماعی (متغیر مستقل) بر توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی بخش بیضا (متغیر وابسته)

جدول ۱۱: نتایج رگرسیون مولفه‌های اثرگذار سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار روستاهای بخش بیضا

خطای استاندارد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین (R^2)	ضریب همبستگی چندگانه (R)
۰/۱۳۰	۰/۸۵۱	۰/۸۵۳	۰/۹۲۴

معناداری قادر به تبیین و پیش‌بینی تغییرات متغیرهای وابسته سطح توسعه پایدار روستایی است.

همچنین مطابق یافته‌های درج شده در جدول ۱۲، براساس مقدار محاسبه شده برای F، در سطح اطمینان ۹۹ درصد، می‌توان گفت که از دیدگاه ساکنین محلی، ترکیب متغیرهای مستقل به طور

جدول ۱۲: معناداری رگرسیون مولفه‌های اثرگذار سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار روستاهای بخش بیضا

سطح معناداری sig	F	میانگین مربعات	درجه آزادی df	مجموع	
**۰/۰۰۰	۴۲۷/۲۷۶	۷/۲۲۲	۴	۲۸/۸۸۷	اثر رگرسیون
		۰/۰۱۷	۲۹۴	۴/۹۶۹	باقیمانده
			۲۹۸	۳۳/۸۵۶	کل

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

اهمیت برخوردار بوده است زیرا یک واحد تغییر در انحراف معیار این مولفه موجب می‌شود تا انحراف معیار متغیر وابسته توسعه پایدار روستایی به میزان ۰/۳۳۷ تغییر نماید. در حالی که یک واحد تغییر در انحراف معیار سایر مولفه‌ها به ترتیب تغییراتی به میزان ۰/۱۵۹، ۰/۱۳۹ و ۰/۱۳۴ در انحراف معیار متغیر وابسته را در پی خواهد داشت.

در نهایت، ضرایب استاندارد درج شده در جدول ۱۳، مبین اهمیت نسبی متغیرهای مستقل در پیشگویی متغیر وابسته می‌باشند. بر این اساس به ترتیب مولفه‌های آگاهی، مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی اهمیت و نقش بیشتری در پیشگویی توسعه پایدار روستاهای بخش بیضا برخوردارند. در این میان متغیر آگاهی از بیشترین

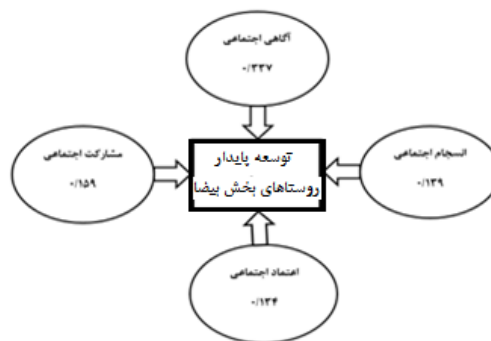
جدول ۱۳: ضرایب میزان شدت اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته

سطح معناداری	T	ضریب استاندارد			
		β	Std. Error	B	
۰/۰۰۰	۱۵/۵۷۵**		۰/۰۳۸	۰/۵۸۷	عرض از مبدا
۰/۰۰۰	۱۲/۸۱۵**	۰/۴۹۰	۰/۰۲۶	۰/۳۳۷	آگاهی اجتماعی
۰/۰۰۰	۶/۸۷۸**	۰/۲۲۶	۰/۰۲۳	۰/۱۵۹	مشارکت اجتماعی
۰/۰۰۰	۴/۲۹۱**	۰/۱۵۲	۰/۰۳۱	۰/۱۳۴	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	۶/۴۰۴**	۰/۱۹۲	۰/۰۲۲	۰/۱۳۹	انسجام اجتماعی

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

مبنتی بر این یافته‌ها، تابع پیش‌بینی کننده توسعه پایدار روستایی سکونتگاه‌های روستایی بخش بیضا است از: در ارتباط با مولفه‌های سرمایه اجتماعی عبارت

$$\text{توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی} = ۰/۵۸۷ + ۰/۳۳۷(\text{آگاهی}) + ۰/۱۵۹(\text{مشارکت}) + ۰/۱۳۴(\text{اعتماد}) + ۰/۱۳۹(\text{انسجام})$$

شکل ۳: ضرایب میزان شدت اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته از دیدگاه ساکنان

نتیجه‌گیری

از ضرورت ویژه‌ای برخوردار است و به‌عنوان یکی از عوامل، زمینه‌دستیابی به هدف غایی توسعه پایدار یعنی رفاه انسان و محیط برای نسل حاضر و آینده را فراهم خواهد آورد. در این چارچوب در مطالعه حاضر، اقدام به شناخت وضعیت سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار در سکونتگاه‌های روستایی بخش بیضا شهرستان سپیدان گردید تا با شناخت وضعیت موجود مولفه‌های سرمایه اجتماعی و جایگاه هر یک از آن‌ها در توسعه پایدار این روستاها، شناخت علمی مبتنی بر دیدگاه مردم محلی، برای برنامه‌ریزی‌های

با توجه به تاکیدات به عمل آمده بر پایداری اجتماعی، مردم محور بودن توسعه، تمرکززدایی و توسعه نهادی در رویکردها و نظریه‌های جدید توسعه پایدار روستایی و به تبع آن اهمیت یافتن جایگاه سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های توسعه‌ای در راستای تحقق توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی، شناخت وضعیت موجود سرمایه اجتماعی و توسعه آن در مناطق روستایی به منظور شناخت الگوهای توسعه‌ای مبتنی بر شرایط مکانی و زمانی حاکم بر هر منطقه

اثر بخش برای توسعه منطقه مورد مطالعه، مطابق با شرایط مکانی و زمانی آن، حاصل گردد. در این چارچوب یافته‌های مطالعه حاضر، بیانگر پایین بودن سطح سرمایه اجتماعی و همچنین توسعه پایدار در روستاهای بخش بیضا بودند که ضرورت تلاش جهت ارتقا سطح سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستاهای بخش حاضر را مورد تایید و تاکید قرار می‌دهد. توجه به نتایج بعدی مبنی بر نقش آفرینی سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از عوامل موثر در توسعه پایدار روستاهای بخش، که سهم مناسبی از توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه رو تبیین می‌کند، بر ضرورت توجه به ارتقا سرمایه اجتماعی در راستای تحقق هدف توسعه پایدار این روستاها می‌افزاید. همچنین نتایج مطالعه حاضر دلالت بر آن دارد که از ۵ مولفه سرمایه اجتماعی، ۴ مولفه آگاهی، مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی رابطه‌ای مثبت و معنادار با توسعه پایدار روستاهای مورد مطالعه داشتند. بر این اساس با ارتقا این مولفه‌ها، سطح توسعه پایدار روستاهای مورد مطالعه افزایش خواهد یافت. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه در این منطقه در اندیشه و عمل سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی خویش ارتقا آگاهی اجتماعی روستاییان (آگاهی از حقوق فردی و اجتماعی؛ آگاهی از وظایف نهادهای مختلف توسعه‌ای و...) و مشارکت ایشان در اقدامات توسعه‌ای روستا از تصمیم‌گیری تا عمل را مورد توجه قرار دهند و همچنین جهت ارتقای انسجام و اعتماد اجتماعی در روستاها تلاش نمایند. در همین راستا با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون پیرامون شدت اثرگذاری هر یک از این مولفه‌ها پیشنهاد می‌شود، تمرکز این سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، به ترتیب بر ارتقا

آگاهی، مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی روستاییان قرار گیرد. که در این میان به ویژه ارتقا آگاهی روستاییان، با توجه به شدت اثرگذاری تقریباً دوبرابر سایر مولفه‌ها، بایستی بسیار مورد توجه قرار گیرد. وجود رابطه معنادار بین سرمایه اجتماعی با توسعه پایدار در هر یک از سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی روستاهای مورد مطالعه تاکید مجددی بر ضرورت توجه به این مهم و پیشنهادهای مطرح شده است. نتایج فوق با نتایج مطالعات افتخاری و همکاران (۱۳۹۴)، فراهانی و همکاران (۱۳۹۲)، میری و همکاران (۱۳۸۹)، یوکویاما (۲۰۰۶) و آنتیکو-ماچکفسکی (۲۰۱۰) مطابقت دارد. همچنین در مطالعه رومیانی (۱۳۹۴)، مانند تحقیق حاضر رابطه معناداری بین اعتماد و مشارکت مشاهده شد در حالی که برخلاف تحقیق حاضر، رابطه معناداری بین مولفه انسجام اجتماعی و توسعه پایدار روستایی وجود نداشت. از سوی دیگر طبق یافته‌های این پژوهش بین مولفه شبکه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی رابطه‌ای مشاهده نشد که این نتیجه بر خلاف یافته آنتیکو-ماچکوسکی (۲۰۱۰) در خصوص نقش شبکه‌ها در تسهیل تغییرات اجتماعی است. با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود تا مطالعات تکمیلی در آینده به منظور شناخت عوامل و راهکارهای موثر برای ارتقا آگاهی، مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه صورت پذیرد تا با به‌کارگیری نتایج و رهنمودهای این مطالعات بتوان روند دستیابی به سطحی بالاتر از سرمایه اجتماعی و به تبع آن توسعه پایدار روستایی در بخش بیضا را تسریع نمود.

منابع

- ازکیا، م. و غفاری، غ.ر.، ۱۳۸۹. توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی ایران، چاپ سوم، نشر نی، تهران، ۳۲۸ ص.
- خانی، ف.، قدیری معصوم، م. و ملکان، ا.، ۱۳۹۲. تاثیر مولفه سرمایه اجتماعی بر ارتقای توسعه روستایی (مورد مطالعه: دهستان گودین، شهرستان کنگاور)، جغرافیا (فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال یازدهم، شماره ۳۸، پاییز ۱۳۹۲، ص ۱۳۳-۱۵۲.
- خوش فر، غ.ر.، بارگاهی، ر. و کرمی، ش.، ۱۳۹۲. سرمایه اجتماعی و پایداری شهری مطالعه موردی شهر گرگان، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری، شماره هشتم، پاییز ۱۳۹۲، ص ۳۱-۴۶.
- رضایی، ر. و زارعی، ش.، ۱۳۹۳. بررسی دیدگاه زنان روستایی درباره تاثیر مولفه‌های سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی آنان (مورد مطالعه: روستای حسن خان، شهرستان قروه)، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۲، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳، ص ۲۸۷-۳۰۴.
- رکن‌الدین افتخاری، ع.، محمودی، س.، غفاری، غ. و پورطاهری، م.، ۱۳۹۴. تبیین الگوی فضایی سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار روستایی مورد: روستاهای استان خراسان رضوی، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱، شماره ۱۱، بهار ۱۳۹۴، ص ۸۷-۱۰۷.
- رکن‌الدین افتخاری، ع.، پورطاهری، م.، صادقلو، ط. و سجاسی قیداری، ح.، ۱۳۸۹. تحلیل عوامل موثر در مدیریت مشارکتی سیل در مناطق روستایی (مطالعه موردی روستاهای سیل زده حوضه گرگانرود استان گلستان)، پژوهش‌های روستایی، شماره ۲، ص ۱-۲۶.
- رنانی، م.، عمادزاده، م. و موید فر، ر.، ۱۳۸۵. سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی: ارائه یک الگوی نظری، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان (علوم انسانی)، جلد بیست و یکم، شماره ۲، ص ۱۳۳-۱۵۱.
- رومیانی، ا.، عنابستانی، ع. و ولایتی، م.، ۱۳۹۴. تحلیلی بر اثرات سرمایه اجتماعی بر روی توسعه پایدار روستایی دهستان رومشگان غربی-شهرستان کوهدشت، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال پانزدهم، شماره ۵۲، زمستان ۱۳۹۴، ص ۹۷-۱۱۵.
- سلمانی، م.، تقی‌پور، ف.، رمضانزاده لسبویی، م. و جلیلی، ز.، ۱۳۸۹. تحلیل شبکه سکونتگاهی با تاکید بر جریان‌های جمعیتی در شهرستان فیروزکوه، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۴، ص ۷۵-۸۹.
- فراهانی، ح.، عبدلی، س. و چراغی، م.، ۱۳۹۱. ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی با تاکید بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: دهستان مشهد، میقان شهرستان اراک)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۸، پاییز ۱۳۹۱، ص ۶۷-۷۸.
- فراهانی، ح.، عینالی، ج. و عبدلی، س.، ۱۳۹۲. ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی، مطالعه موردی، دهستان مشهد، میقان شهرستان اراک، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۲۹، تابستان ۹۲، ص ۲۷-۵۰.
- عنابستانی، ع.ا.، ۱۳۹۳. تأثیر سرمایه اجتماعی بر فرایند اجرای طرح‌های هادی روستایی در شهرستان خواف، پژوهش‌های روستایی، دوره ۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۳، ص ۱۵۹-۱۹۰.
- غفاری، غ. ر.، ۱۳۹۰. سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی، چاپ اول، انتشارات جامعه شناسان، تهران.
- فرجی سبکبار، ح.، رضایی، ح. و غلامی، ع.، ۱۳۹۴. سطح‌بندی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر

-مریدسادات، پ.، ۱۳۹۳. طراحی الگوی سیاست توسعه پایدار کشاورزی با رویکرد کارآفرینانه: مطالعه موردی استان خوزستان، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

-مطیعی لنگرودی، س. ح.، نوربخش، س. م. و اکبرپورسراسکانرود، م.، ۱۳۹۱. نقش سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستای خورجستان از توابع بخش مرکزی شهرستان هشتگرد)، همایش ملی توسعه روستایی، رشت، دانشگاه گیلان، قابل دسترس در: http://www.civilica.com/Paper-NCRURALDEV01-NCRURALDEV01_116.html

-منصورفر، ک.، ۱۳۸۲. روش های آماری (چاپ ششم)، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

-میری، غ. ر.، افراخته، ح.، ولایتی، س. و شایان، ح.، ۱۳۸۹. نقش سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: منطقه پشت آب سیستان)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره چهاردهم، بهار و تابستان ۱۳۸۹، ص ۲۹-۴۹.

مؤلفه های سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: دهستان تیرجرد شهرستان ابرکوه). فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال پنجم، شماره ۱۸ و ۱۹، ص ۱۰۱-۱۱۶.

-کردوانی، پ. و نیکو، م.، ۱۳۸۵. رتبه بندی آبادی های بخش بیضا براساس توان جمعیتی، توان اقتصادی و دسترسی به منظور برنامه ریزی توسعه و بررسی مسائل و مشکلات روستاها به روش سریع (روش چمبرز)، پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۵۶، تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۳۱-۱۴۷.

-مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰. شناسنامه آبادی های کشور سال ۱۳۹۰، تهران، مرکز آمار ایران.

-مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵. تصویب نامه در خصوص تعیین مناطق محروم و کمتر توسعه یافته در امور حمایتی. سایت اینترنتی مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، برگرفته شده از: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/135738>؛ تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۴/۱۴.

-Adam, F. And Roncevic, B., 2013. Social Capital: Recent Debates and Research Trends, Social science Information, v. 42, p. 155-183.

-Antico-Majkowski, A., 2010. A Comparative Case Study on the Role of Social Capital in Community Economic Development Social Entrepreneurship (CEDSE), A Dissertation Submitted for the degree of Doctor of Education, Faculty of the Graduate School of Education and Human Development of the George Washington University, 278 p.

-Aylward, E., 2009. Rural Tourism Development: Proposing an Integrated Model of Rural Stakeholder Network Relationships, Irish Research Council for the Humanities and Social Sciences

(IRCHSS), September 2009, <http://repository.wit.ie/1393/> [access date: 8/2013].

-Barrett, C., 2008. Dynamic Poverty Traps and Rural livelihoods, In rural livelihoods and poverty reduction poverty policies, London: routledge, 440 p.

-Cecchi, C., 2014. Economics for Sustainability Science: The Analysis of Changes in Public Service Provision, Research Centre on European, International and Development Studies - Eurosapienza; University of Rome Department of Economics and Law Sapienza Università Editrice, p. 65-88

-Gülümser, A., Levent, T., Nijkamp, P. and Poot, J., 2012. The Role of Local and Newcomer Entrepreneurs in Rural

- Development: A Comparative Meta-analytic Study, Research Memorandum 2012-1, Faculty of Economics and Business Administration, Vrije Universiteit Amsterdam, <http://dspace.uvu.vu.nl/bitstream> [access date: [6/2013].
- Grootaert, C., Narayan, D., Jones, V. N. and Woolcock, M., 2004. Measuring Social Capital: An Integrated Questionnaire, World Bank Working Paper, No.18. Washington, D.C., U.S.A.: World Bank.
- Isanezhad, R., Zarifian, S., Raheli, H. and Kouhestani, H., 2014. Investigating the Relationship between Social Capital and Lifestyle in Rural Communities: Case Study of the Villages Located in East Azerbaijan Province, Iran, *International Journal of Academic Research in Applied Science*, v. 3(8), p. 77-86.
- Jordan, J.L., Anil, B. and Munasib, A., 2010. Community Development and Local Social Capital, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, v. 42(1), p. 143-159.
- Khanh, H. L. P., 2011. The Role of Social Capital to Access Rural Credit: A case study at Dinh Cu and Van Quat Dong village in coastal of Thua Thien Hue province- Vietnam, Department of Urban and Rural Development, Swedish University of Agricultural sciences, Master Thesis No(56).
- Li, Y., Pickles, A. and Savage, M., 2005. Social Capital and Social Trust in Britain, *European Social Review*, v. 21(2), p. 109-123, doi: 10.1093/esr/jci007.
- Love, F.N. and Thomas, D., 2004. Networks in Small Manufacturing Firms, Business and Gains for Regions? *Tourism Management*, v. 30 (2), p. 759-770.
- Snelgrove, W.J., Pikhart, H. and Stanford, M., 2009. A Multi-Level Analysis of Social Capital and Self-rated Health: Evidence from the British Household Panel Survey, *Social Science and Medicine*, v. 68(11), p. 1993-2001.
- Mitra, S. and Kundu, A., 2012. Assessing Empowerment through Generation of Social Capital, *Journal of Business and Social Research*, v. 2(6), p. 72 - 84.
- Munasib, A. and Jordan, J., 2011. The Effect of Social Capital on the Choice to Use Sustainable Agricultural Practices, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, v. 43 (2), p. 213-227.
- Nummela, O., Sulander, T., Rahkonen, O., Karisto, A. and Uutela, A., 2008. Social Participation, Trust and Self-rated Health: A study among ageing people in urban, Semi-urban and rural settings, *Health & Place*, v. 14, p. 243-253.
- Putnam, R.D., 2001. Social Capital: Measurement and Consequences, *Canadian Journal of Policy Research*, 2, Spring 2001, p. 41-51.
- Tzanakis, M., 2013. Social capital in Bourdieu's, Coleman's and Putnam's theory: empirical evidence and emergent measurement issues, *The Journal of Doctoral Research In education*, v. 13(2).
- Yokoyama, S., 2006. Potential of Social Capital for Community Development, Lessons Learned and Challenges Ahead, In *Potential of Social Capital for Community Development*, Published by the Asian Productivity Organization, p. 239-249.
- Zhao, j., Abrahamson, k., James, G., Anderson, j., Ha, S. and Widdows, R., 2013. Trust, empathy, social identity and contribution of knowledge within patient online communities, *Behavior & Information Technology*, v. 32(10), p. 1041-1048.